

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Katedra českého jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**PANOVNICKÁ MOC V ČESKÝCH LITERÁRNÍCH
PRAMENECH 10. - 12. STOLETÍ**

Denisa Vašková

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Novotný

Plzeň, 2012

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Jiřímu Novotnému za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěl k vypracování této bakalářské práce.

Prohlašuji,

že jsem práci na téma *Panovnická moc v českých literárních pramenech 10.-12. století* vypracovala samostatně.

Použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Plzni .....

podpis .....

OBSAH

1 ÚVOD	7
2 SPOLEČENSKÝ KONTEXT.....	8
2.1 Osídlení Čech	8
2.2 Správa území.....	8
2.3 Rozpad Velké Moravy.....	9
2.4 Christianizace.....	10
2.5 Budování státu.....	10
3 NEJVÝZNAMNĚJŠÍ POSTAVY TEHDEJŠÍ DOBY.....	12
3.1 Bořivoj I.....	12
3.2 Ludmila.....	13
3.3 Spytihněv I.....	13
3.4 Vratislav I.....	14
3.5 sv. Václav.....	14
3.6 Boleslav I.....	15
3.7 Boleslav II.....	15
3.8 sv. Vojtěch.....	16
3.9 Slavník	16
3.10 Břetislav I.	17
3.11 Spytihněv II.	18
3.12 Vratislav II.....	18
3.13 Břetislav II.....	19
3.14 Bořivoj II.....	19
3.15 Vladislav I.....	20
4 LITERATURA.....	21
4.1 Kristiánova legenda.....	21
4.2 Kosmova kronika Čechů.....	21
4.3 Fuit in provincia Boemorum.....	22
4.4 Crescente fide christiana.....	23
4.5 Canapariova vojtěšská legenda Est locus.....	23
4.6 Brunova vojtěšská legenda Nascitur purpureus flos.....	24

5 PANOVNICKÁ MOC	25
5.1 Přemyslovská pověst.....	25
5.2 Pohanská knížata.....	25
5.2.1 Lucká válka.....	26
5.3 Soupeření mezi rody.....	27
5.3.1 Václav a Radslav.....	27
5.3.2 Slavníkovci.....	27
5.3.3 Vršovci.....	29
5.4 Vražda sv. Ludmily.....	30
5.5 Vražda sv. Václava.....	30
5.6 Vliv křesťanství na panovnickou moc.....	32
5.6.1 Václav a Drahomíra.....	32
5.6.2 Založení biskupství.....	33
5.6.3 Biskup Vojtěch.....	33
5.6.4 Biskup Jaromír a jeho spor o moravské biskupství.....	34
5.7 Vraždy a násilí.....	35
5.8 Moc žen.....	36
6 ZÁVĚR	38
7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	40

1 ÚVOD

Ve své práci se z dobových písemných záznamů snažím extrahovat fragmenty, které souvisejí s panovnickou mocí v Čechách.

Práce je úzce spjata s historickými fakty, první část je tedy věnována společenskému dění na našem území, dále následuje seznámení s nejdůležitějšími postavami tehdejší doby. V další části se věnuji jednotlivým písemnostem, tj. *Kristiánově legendě*, *Kosmově Kronice Čechů* a dalším vybraným legendám (*Fuit in provincia Boemorum*, *Crescente fide*, *Bruno z Querfurtu*, *Canaparius*).

Ve druhé polovině se zabývám konkrétními situacemi, které se v písemnostech objevují, snažím se analyzovat přístup autorů k těmto událostem a názory pak vzájemně porovnávat. Nápomocna mi samozřejmě byla i příslušná odborná literatura (viz seznam použité literatury).

V závěru se pokouším danou problematiku systematicky shrnout, pochopit společenské poměry v tehdejší době a v neposlední řadě také vyjádřit svůj názor.

2 SPOLEČENSKÝ KONTEXT

2.1 Osídlení Čech

Kronikář Kosmas se domníval, že před příchodem Čechů bylo naše území pusté a neosídlené. Proces osidlování Čech Slovy však začal v 6. století a byl zakončen ve století 7. vznikem Sámovy říše, které předcházela "rozchod Slovanů od Dunaje". Pravlastí Slovanů totiž Čechy rozhodně nebyly, byly Slovy osídleny až během slovanské migrace. Od zániku Sámovy říše soudobí kronikáři o dění na českém území příliš neinformují, nezbyvá než se spoléhat víceméně jen na archeologické nálezy. I tak ale lze něco najít v zahraničních písemnostech, matné informace jsou k dohledání např. ve Fredegarově kronice nebo ve Fuldských análech. Ať už se ale Čechy zformovaly kdykoli, v období přelomu 8. a 9. století byly jednoznačně významnější vznik a působení sousední říše - Velkomoravské.

2.2 Správa území

V literárních pramenech z 10. století bývá hlavní postavou kromě světce ten nejmocnější – kníže. Často se zdržoval v Praze, v místě, které bylo sídlem Přemyslovců, sídlil zde biskup a odpočívaly ostatky svatého Václava. Kníže ale také hojně cestoval a využíval pohostinnosti svých poddaných, což mu ale nebránilo v tom, aby mimo svůj dvorec spravoval svěřené území.

Knížecí dvůr tvořil kníže s rodinou, kněží, vojáci a významní dvořané. Dosavadní výzkumy dokládají to, že *již od počátků osídlení českých zemí slovansky mluvícím obyvatelstvem se u nás uplatňuje jediný „velký kmen“ Čechů s mnoha knížaty. Ta se scházela na sněmovním poli, místě, kde měl jednou vzniknout Pražský hrad, a volila si tam „velkoknížete“*.¹

Zdá se, že česká knížata vládla nad svým územím absolutní mocí, avšak

---

¹ CHARVÁT, Petr. *Boleslav II.: Sjednotitel českého státu*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 50.

*zdaleka tomu tak nebylo. Panovník měl sice dlouho možnost vydržovat své věrné z větší části přímo, přece jen však byl nucen odměňovat je i propůjčováním půdy.*² Na přelomu 11. a 12. století (tedy v Kosmově době) pak leníci usilovali o to, aby bylo jim svěšené území dědičné. Průběh emancipace šlechty ve střední Evropě se začal prosazovat později než v ostatních oblastech. Panovníkovi zůstával v držení organizovaný pozemkový majetek. Když se pak začala řešit rovnováha mezi mocí šlechty a panovníka, byly to právě středoevropské státy, které ve 13. století vytvořily centralizované monarchie nebo národní státy.

Kosmovy Čechy byly v porovnání s ostatními evropskými zeměmi v mnohém primitivnější. Jejich vládci ale dokázali u elementárních problémů existence raně středověkého státu nalézt funkční řešení.

2.3 Rozpad Velké Moravy

V roce 906 moravské vojsko bojovalo s Maďary a Velká Morava pozbyla své slávy. Je možné, že v této bitvě mohla zemřít většina moravské nobility nebo panovnická družina, mohla být zničena moravská obranná moc. Nebyla to však první drtivá porážka Velké Moravy, několikrát se říše z takových situací vzpamatovala. Nabízí se tedy teorie, že byla v té době zasažena nějakou krizí, díky které ji nešlo postavit zpět na nohy. Pád říše ovšem nesouvisel pouze s tím. Šlo také o přesun politického centra z Moravy do Čech, konkrétně do Prahy.

Dalším aspektem pádu mohla být i rozdílná *dynamika rozvoje jednotlivých politických celků říše a neúspěšně zvládnutá integrace jejich politických nobilit moravskými centry.*³

Velkomoravská říše netrvala ani jedno století, její význam ovšem dobu existence výrazně přesáhl. Vytvořila politické prostředí, ve kterém se křížily byzantské a orientální vlivy s karolínským západem a tradiční kulturou Slovanů.⁴

---

² TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966, s. 16.

³ BLÁHOVÁ, Marie et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek I., Do roku 1197*, Praha: Paseka, 1999, s. 259.

⁴ BLÁHOVÁ, Marie et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek I., Do roku 1197*, Praha: Paseka, 1999, s. 254-262.

2.4 Christianizace

Ojedinělou slovanskou událostí, která v christianizaci pohanských národů nemá obdoby, byl křest českých knížat roku 845. Čeští historikové křtu nikdy nevěnovali dostatečnou pozornost, je to tedy událost nedostatečně oceněná. Bezesporu se jednalo o dobrovolné přijetí křtu kmenem, což byla věc velmi neobvyklá. Často se o něm zmiňovaly starší i novější písemnosti, avšak bez jakéhokoli zdůvodnění této události.

Nástupem křesťanství se životní styl trochu změnil, *život podle starého agrárního cyklu navenek ladil s rytmem křesťanské liturgie*.⁵ Svátky, které uznávalo křesťanství, splývaly s těmi původními pohanskými, např. 15. červen, který oslavuje sv. Víta, se spojil s tradicí letního slunovratu, slovanské obžinky 28. září byly nahrazeny svátkem sv. Václava. Týden se rozčlenil na dny pracovní a sváteční, tím vším byl každodenní život ovlivněn, zejména díky nařízením církve.⁶

Zemská církev původně spadala pod řezenské biskupství, a to až do roku 973, kdy díky Boleslavu II. vzniklo naše vlastní pražské biskupství. Volba biskupa záležela na dobrých vztazích s knížetem, který byl i nadále hlavou zemské církve. Působení biskupa bylo omezeno pouze na knížecí dvůr a diecézi, tzn. byl kompetentní k tomu, aby světil kněží a vysvěcoval kostely.⁷

Přemyslovský stát byl z důvodů zeměpisné polohy a politických styků pod částečným duchovním vlivem římské církve, a to i přesto, že se v počátcích christianizace opíral o liturgii slovanskou.⁸

2.5 Budování státu

Český národ, jak ho známe dnes, vznikl někdy v předminulém století a navazoval na ten středověký. Byl bezesporu výdobytkem přemyslovského státu, jenž

5 ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí*. Praha: Lidové noviny, 1999, s. 13.

6 Tamtéž, s. 13.

7 Tamtéž, s. 23.

8 Tamtéž, s.19.

se formoval někdy mezi léty 885-935. Národ sám o sobě se však dotvořil teprve někdy ve 12.-13. století. Jak praví *1. staroslověnská legenda*, spolu s Přemyslovci se na utváření státu podíleli i "muži čeští", svobodní muži z českého etnika, kmene, který měl ke statutu národa ještě poměrně daleko. V Čechách se později zformovalo knížectví.⁹

Přesné datum, kdy v Čechách začali vládnout Přemyslovci, neznáme. První zmínky jsou někdy z konce 9. století. Pojmenování „Přemyslovci“ není dílem středověkých analistů, nýbrž pochází až z doby národního obrození, kdy bylo třeba nalézt hromadného označení pro tuto starou dynastii. Tehdejší doba totiž nepotřebovala tento rod nějak kolektivně označovat. *Pro současníky byli čeští vládcové od nepaměti pokračovateli starého rodu, jenž sahal k mytickému Přemyslovi a jehož charisma umocnil svatý kníže Václav, ochránce dynastie, země i lidu.*¹⁰

Co se týče hranic českého území, ty byly v tehdejší době neznámé, ale my dnes už víme, že se od svého vzniku obrys českého státu v základních rysech nezměnil. Přemyslovský stát byl rozložen na pomezí slovanského, německého a maďarského etnika. Na pomyslných hranicích se stýkalo místní obyvatelstvo se sousedy z Bavorska, Saska nebo Polska.¹¹ Samozřejmě se také udržovaly politické kontakty mezi jednotlivými zeměmi, ty však nebyly vždy na přátelské úrovni. Nejbližší vztah měly Čechy odjakživa k Polsku, jeho vývoj probíhal velmi podobně jako v Čechách.

---

9 TŘEŠTÍK, Dušan, *Počátky Přemyslovců*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 29.

10 ŽEMLIČKA, Josef. *Přemyslovci: jak žili, vládli a umírali*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 19.

11 Tamtéž, s. 27.

3 NEJVÝZNAMNĚJŠÍ POSTAVY TEHDEJŠÍ DOBY¹²

3.1 Bořivoj I.

Je prvním historicky doloženým Přemyslovcem, který se narodil někdy v pol. 9. století, nejspíše v letech 852-853, a jeho smrt se nejčastěji řadí k šestatřicátému roku života (pravděpodobně v roce 889). Vládl v nelehkém období počátků sjednocování Čech. S jeho jménem je spojen přesun centra moci z Levého Hradce do Prahy, je tedy i zakladatelem Pražského hradu (původně tam stával kamenný knížecí stolec). Největší událostí jeho éry byl ale bezpochyby křest, který na Velké Moravě přijal spolu se svými nejoddanějšími bojovníky.

Dle Kosmy se Bořivoj podrobil křtu roku 894. Datum, založené na Reginonovi z Prümü, je ale zcela jistě chybné. Pokud měl být Bořivoj pokřtěn Metodějem, muselo se tak stát někdy před rokem 885, tj. rokem, kdy Metoděj zemřel. Ludmila pak byla zřejmě pokřtěna v Čechách dodatečně. Jako první po knížeti přijala křest jeho družina a velmoži.

Kromě kostela sv. Klimenta, údajně prvního kostela v Čechách, nechal také roku 885 vystavět kostel Panny Marie. Na něm je zajímavé to, že byl situován mezi sněmovní pole a kamenný stolec, což znamená, že se Bořivoj odpoutal od tehdejších mravů a obyčejů, kterými se Čechové odedávna řídili. Dokazuje to Bořivojovu velkou moc. Na knížecí stolec bohužel zatím nemohl usednout žádný z Bořivojových synů, nejstarší byl Spytihněv, kterému však bylo v té době okolo čtrnácti let, a mladší Vratislav byl takřka novorozencem.¹³ Vlády se ujal kníže Svatopluk a Čechy tak nějakou dobu spadaly pod Velkou Moravu.

---

12 Z významných osobností 10. - 12. století jsem vybrala pouze ty, o kterých se dobové písemnosti zmiňují nejčastěji, nebo jsou spojeny s nějakou důležitou událostí.

13 TŘEŠTÍK, Dušan, PECHAR, Vladimír a ČECHURA, Jaroslav. *Králové a knížata zemí Koruny české*. 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2002, s. 102-109.

3.2 Ludmila

Manželka knížete Bořivoje, která pocházela z kmene Pšovů¹⁴ na Mělnicku, nejspíše žila v letech 860-921. Narodila se knížeti Slaviborovi, jehož území pravděpodobně sousedilo s tím přemyslovským. Za Bořivoje byla provdána asi ve čtrnácti letech, tedy v roce 874. O rok později už se stala matkou, porodila syna Spytihněva. Roku 888 se jí pak narodil další syn a budoucí kníže Vratislav. Po smrti manžela se snažila zachovat jeho dílo tak, aby na něj v dospělosti mohli její synové navázat. Když se Spytihněv stal knížetem, i nadále se aktivně zapojovala do veřejného života. Byla to jedna z nejmocnějších žen tehdejší doby na území Čech. Přijala křest, byla přítomna založení Pražského hradu, zažila panování svých synů, a dokonce jí byla svěřena i poručnická vláda. Roku 921 byla na rozkaz své snachy Drahomíry uškrcena.¹⁵ Ludmila se stala nejen první českou, ale vůbec slovanskou světící, jejíž kult byl slaven již v 11. století.¹⁶

3.3 Spytihněv I.¹⁷

Na stolec nastoupil po smrti svého otce jako čtrnáctiletý. Narodil se někdy v letech 875-876 a smrt ho pravděpodobně zastihla v roce 915. Francký král Arnulf mu potvrdil držení Čech. Vzhledem k tomu, že tenkrát byl u moci moravský kníže Svatopluk, bylo toto rozhodnutí pro budoucí vývoj státu velice důležité. Roku 895 v Řezně složil u Arnulfa vazalský slib, a to z důvodu ochrany Čech před Moravany. *Jde o pozoruhodný doklad již nemálo samostatného postavení Přemyslovců v tehdejších Čechách, které bylo stále pevnější.*¹⁸

Spytihněv se zasloužil o vznik opevnění středočeského dominia, centra

---

14 Pšov = zastaralý název pro Mělník.

15 Viz kapitola "Vražda sv. Ludmily".

16 TŘEŠTÍK, Dušan, PECHAR, Vladimír a ČECHURA, Jaroslav. *Králové a knížata zemí Koruny české*. 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2002, s. 118-125.

17 Tamtéž, s. 110-114.

18 Tamtéž, s. 112.

přemyslovského státu, pro příklad lze uvést Libušín¹⁹, Tetín²⁰ nebo Lštění²¹. Tyto a další jiné hrady se staly základem nového státu.

Co se týče jeho vztahu ke křesťanství, u starých legendistů si vysloužil jen slova chvály, v cizích pramenech je uváděn jako první křesťan. Podřídil Čechy řezenskému biskupství a přivedl latinské kněze.

3.4 Vratislav I.

Narodil se roku 888 a vládl v letech 915-921. V roce 906 se oženil s Drahomírou, kněžnou polabských Havolanů. Období jeho vlády patřilo k těm nejsložitějším. Navazoval na dílo svého staršího bratra Spytihněva. Připisuje se mu založení města Vratislavi. Věnoval se také christianizaci Čech, založil chrám sv. Jiří na Pražském hradě. Těsně před smrtí se snažil zajistit nástup na knížecí stolec svému nejstaršímu synovi Václavovi.²² *Legendisté se shodují na tom, že se Vratislavovi podařilo získat od předáků souhlas s Václavovým nástupnictvím.*²³

3.5 sv. Václav

Prvorozený syn se knížecímu páru Vratislavovi a Drahomíře narodil někdy kolem roku 907. Ještě za života svého otce byl vychováván babičkou Ludmilou na jejím hrádku (Tetín), kde se pravděpodobně jeho učitelem stal slovanský kněz Pavel. Právě vliv tohoto kněze možná započal Václavovy sklony k mnišskému způsobu života.

Moci se ujal v roce 924, nebo 925, ačkoli se měl stát knížetem hned po smrti otce, tedy v roce 921. Situace se ale zkomplikovala díky nenávisti dvou mocichtivých kněží, Ludmily a Drahomíry. *Václav jim posloužil, aby držely - alespoň dočasně -*

19 Nedaleko Kladna.

20 Blízko Berouna.

21 V okolí Čerčan.

22 TŘEŠTÍK, Dušan, PECHAR, Vladimír a ČECHURA, Jaroslav. *Králové a knížata zemí Koruny české*. 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2002, s. 110-116.

23 Tamtéž, s. 116.

*opravě politické moci v Čechách.*²⁴

Za doby své vlády uznal hegemonii Saska, kterou později Kosmas vyložil jako pokračování závazku, který přijali Češi vůči karolínským panovníkům. Mír se saským králem využíval ke zpevnění své moci uvnitř země. Žádná expanzivní politika nebyla v období Václavovy vlády zaznamenána.²⁵

Václav je však znám spíše pro svůj statut mučedníka, kterého dosáhl vraždou, jež na něm byla spáchána. V této kapitole není třeba se o ní více zmiňovat, v následující části práce je jí věnováno mnoho prostoru.

3.6 Boleslav I.

Mladší bratr sv. Václava měl s manželkou Biagotou čtyři děti – Doubravku, Boleslava, Strachkvasu a Mladu. Byl významným politikem a v době své vlády rozšířil a mocensky posílil území Čech. Historikové Boleslavovi přisuzují vznik a ražbu první známé české mince - denáru. Ve své podstatě byl úspěšným a mocným knížetem, díky nálepce bratrovraha se však v dobových písemnostech netěšil vůbec žádné oblibě.²⁶ Ctižádostivý kníže se snažil vymanit z područí římské říše, což znamenalo nepřátelskou atmosféru na dlouhých čtrnáct let, kdy se během této doby naprosto přerušily styky Čech s říší. O jeho vojenských taženích dnes bohužel nemáme žádné zachovalé zprávy. Těmito výpady však byla narušena rovnováha ve střední Evropě. Boleslav si svou pověstí a způsobem vlády vysloužil přívlastek Ukrotitý. Kosmas jeho osobu srovnává s římskými krutovládci a datuje jeho smrt k 15. červenci 967, předpokládá se však, že zemřel až o pět let později, tedy v roce 972.²⁷

---

24 TŘEŠTÍK, Dušan, PECHAR, Vladimír a ČECHURA, Jaroslav. *Králové a knížata zemí Koruny české*. 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2002, s. 117.

25 BLÁHOVÁ, Marie et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek I., Do roku 1197*, Praha: Paseka, 1999, s. 298.

26 HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí. Díl 1., Od nejstarší doby kamenné po práh vrcholného středověku*. 1. vyd. Praha: Práce, 1985, s. 182.

27 KOSMAS. *Kronika Čechů*. Vyd. 8. Praha: Argo, 2011, s. 223.

3.7 Boleslav II.

Tento kníže si vysloužil přívěsko „Pobožný“, a to díky své neskonale oddanosti Bohu. Byl synem knížete Boleslava I. a historické analýzy ho řadí mezi nejvýznamnější přemyslovské panovníky. Kosmas mu přisuzuje značné zásluhy o zbudování českého státu, ty ale patří zejména jeho otci. Je možné, že Kosmas o této skutečnosti věděl a zásluhy jeho otci odňal z bratrovražedného důvodu.²⁸ S manželkou Emmou měl syny Boleslava, Oldřicha a Jaromíra. Za jeho vlády se v Čechách zřídilo biskupství, ale na druhou stranu v té době, v roce 995, došlo ke krutému vyvraždění dynastie Slavníkovců. Díky tomu se české území sjednotilo v jeden, do té doby rozpolcený, útvar.²⁹

3.8 sv. Vojtěch

Rozený Slavníkovec a od roku 982 druhý pražský biskup byl díky vzdělání v německém Magdeburgu nejspíše nejvzdělanějším člověkem ve státě. Zasazoval se o vymanění církve ze světské nadvlády. Díky svému hlubokému náboženskému citění se často dostával do sporů s okolím, které odsuzoval za neplnohodnotné dodržování křesťanských zásad. Nebál se kritizovat ani zástupce z vlastních kněžských řad. Po vyvraždění Slavníkovců se vydal pokřesťanštit pohany v Prusku, kde roku 997 zemřel mučednickou smrtí. Zanedlouho byl prohlášen svatým.³⁰

3.9 Slavník

Otec sv. Vojtěcha a první historicky doložený člen rodu Slavníkovců, podle něž je celá dynastie pojmenována. Jeho sídlem bylo hradiště v Libici, odkud

---

28 TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966, s. 159.

29 HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí. Díl 1., Od nejstarší doby kamenné po práh vrcholného středověku*. 1. vyd. Praha: Práce, 1985, s. 186.

30 HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí. Díl 1., Od nejstarší doby kamenné po práh vrcholného středověku*. 1. vyd. Praha: Práce, 1985, s. 187.

spravoval své území sahající od Kladska a Litomyšle³¹ až do jižních Čech na Chýnovsko, Doudlebsko a Netolicko; hranici proti Přemyslovcům tvořil potok Surina a hrad v pohoří zvaném Oseky.³²

V dobových písemnostech je Slavník popisován jako zbožný, bohatý a mocný muž, což dokazuje i fakt, že byl schopen svému synovi zařídit finančně náročné studie v Magdeburgu. Navzdory své zbožnosti však vedl poněkud volnější sexuální život, který se k otci svatého mučedníka příliš nehodil.

Jeho manželkou byla jistá Střezislava, u které se uvažovalo o možném příbuzenském vztahu s Přemyslovci, byl jím však nejspíše sám Slavník, míra příbuzenství však není jasně stanovena.³³

3.10 Břetislav I.

Kníže s přezdívkou „český Achilles“ byl opravdovou osobností. Syn knížete Oldřicha vládl v letech 1035-1055. *Měl nad jiné zdar v svém počínání, zteplilé tělo, krásnou postavu, velikou sílu a moudrost, v neštěstí statečnost, ve štěstí rozumnou mírnost.*³⁴ Břetislav rozhodně patřil mezi Kosmovy oblíbence, dokazují to například mnohá přirovnání k antickým a biblickým hrdinům.³⁵ Samozřejmě vyzdvihuje i jeho panovnické schopnosti, nicméně fakt, že si podrobil polské území, je nepravdivý. Učinil tak zřejmě, aby ještě více umocnil Břetislavovu výtečnost. Roku 1030 Břetislav zahájil vítězné tažení proti Uhrám a o rok později mu manželka Jitka, dcera německého hraběte Oty Bílého, porodila syna Spytihněva.

Znamé byly Břetislavovy plány zničit Poláky, a tak trochu se pomstít za příkoří, která před lety Čechům způsobil Boleslav Chrabrý. Táhl tedy ke Krakovu (ve skutečnosti k Hnězdnu, Kosmas chtěl zřejmě umocnit Břetislavovy zásluhy, Krakov byl za časů Kosmy hlavním sídlem Piastovců³⁶). Polské území částečně vyplenil,

---

31 Litomyšl ve Slavníkově době pravděpodobně ještě neexistovala.

32 *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1987, s. 437.

33 LUTOVSKÝ, Michal a PETRÁŇ, Zdeněk. *Slavníkovci: mýtus českého dějepisce*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005, s. 45.

34 KOSMAS. *Kronika Čechů*. Vyd. 8. Praha: Argo, 2011, s. 79.

35 TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966, s. 161.

36 KOSMAS. *Kronika Čechů*. Vyd. 8. Praha: Argo, 2011, s. 229.

dokonce do Čech přivedl i obyvatele z okolí hradiště Hedeč, těm patrně svěřil oblast dnešního severního Plzeňska. Mohlo by se jednat o území v okolí Kralovic, kde dnešní toponyma částečně odpovídají Kosmovu líčení (obec Hedčany; obec Černíkovice - viz Kosmovo jmenování lesa Črnína).

Největší "úlovek" však na Břetislava teprve čekal. Jednalo se o převoz ostatků těla sv. Vojtěcha, jenž byl pohřben v Hnězdně. Jak vypráví Kosmas, nebylo to vůbec jednoduché. Nakonec se to ale podařilo, a tak bylo tělo Vojtěcha spolu s dalšími ostatky přeneseno do Čech dne 23. srpna 1039 a pohřbeno dne 1. září téhož roku (dle tradice se však pohřeb konal už 24. srpna³⁷). Doneslo se to však k vyšší instanci a Břetislav byl kárán za nedůstojné zacházení s Vojtěchovými ostatky. Bylo mu tedy nařízeno, aby na počest světce dal vystavět svatostánek, kterým by si u církve reputaci napravil. Tak se také stalo, ve Staré Boleslavi vznikl chrám zasvěcený sv. Václavu.

3.11 Spytihněv II.

Vládl mezi léty 1055-1061. Před nástupem na knížecí stolec spravoval Žatecko, což tehdy byla jedna z nejvýznamnějších a nejbohatších oblastí v Čechách. Dle kronikářovy historky *kázal najednou do tří dnů vyhostit z české země každého, u koho bylo shledáno, že pochází z německého rodu, ať už šlo o boháče, chudého nebo poutníka*.³⁸ Vyhostil dokonce i svoji matku Jitku. Víme ale, že tato Kosmova připomínka není zcela pravdivá. V tehdejší době bylo označení Němec považováno za synonymum cizince. Spytihněv také nesouhlasil se seniorátním pravidlem, které bylo zřízeno jeho otcem Břetislavem. Toto zřízení pravděpodobně podle něj mohlo způsobit nestabilitu státu. Zajímavostí je určitě skutečnost, že Spytihněv měl povoleno při zvláštních příležitostech obléci biskupskou mitru, kterou dostal od papeže jako vyznamenání. Kosmas sice vyloženě o mitře nehovoří, ale zmiňuje se o tom, že nosil biskupský plášť.³⁹

---

37 KOSMAS. *Kronika Čechů*. Vyd. 8. Praha: Argo, 2011, s. 229.

38 Tamtéž, s. 103.

39 TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966, s. 148.

3.12 Vratislav II.

Na knížecí stolec usedl jako nejstarší ze všech Přemyslovců a udržel se na něm více jak třicet let, tedy od roku 1061 do roku 1092.⁴⁰ Jako první dosáhl na královský titul, a to tak, že se postavil na stranu Jindřicha IV. v bojích o investituru (právo ustanovovat vyšší církevní hodnosti vládnoucí světským majetkem) proti Rudolfovi Švábskému. Za odměnu si tedy vysloužil propůjčení královského titulu. Mimo to od císaře obdržel i území Míšně. O Vratislavově krunovaci měl Kosmas velmi málo informací. Podle něj se Vratislav stal *vládcem jak Čech, tak i Polska*.⁴¹ Polsku ale ve skutečnosti nevládl, *titul byl pravděpodobně jen výrazem dosti neurčitých nároků na Polsko*.⁴² Na domácí půdě vedl spory se svým mladším bratrem Jaromírem, který byl na přání jejich otce Břetislava dosazen na místo pražského biskupa. *Ten chce jako král panovat a vynikat, onen nechce jeho rozkazy poslouchat, nýbrž se přiznává poddanstvím toliko k císaři, od něhož přijal biskupství. A nevrážili na sebe časem s tak silnou vášnivostí, že častokrát neměl král o svátcích biskupa, aby mu vystavil korunu na hlavu*.⁴³ Kosmas nesnášenlivost mezi bratry popsal skutečně barvitě. Jaromír měl v úmyslu se podle německého vzoru analogicky osamostatnit a získat výjimečné postavení. Vratislav zřídil vyšehradskou kapitolu a také kolem roku 1063 založil biskupství v Olomouci, čímž prakticky zabránil výsadnímu postavení pražského biskupství v Čechách, které by mohlo narušit jednotu knížectví.⁴⁴ V období jeho vlády Čechy politicky stouply v mezinárodním měřítku. O těchto skutečnostech však Kosmas mlčí, zmiňuje se o něm spíše jako o krutovládcí. Mezi jeho oblíbence rozhodně nepatřil.

---

40 HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí. Díl 1., Od nejstarší doby kamenné po práh vrcholného středověku*. 1. vyd. Praha: Práce, 1985, s. 221.

41 KOSMAS. *Kronika Čechů*. Vyd. 8. Praha: Argo, 2011, s. 125.

42 TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966, s. 22.

43 KOSMAS. *Kronika Čechů*. Vyd. 8. Praha: Argo, 2011, s. 131.

44 *Přehled československých dějin. Díl 1, Do roku 1848*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1958, s. 75.

3.13 Břetislav II.

Vládl v letech 1092-1100 a patřil mezi Kosmovy nejoblíbenější panovníky. Svoji panovnickou kariéru zahájil poměrně rázně. Slovy kronikáře *vyhnal pryč ze země všechny čaroděje*⁴⁵, tedy zahájil vymýcení posledních zbytků pohanství na území Čech. Historiku však nelze stoprocentně potvrdit, pravděpodobně jde o jeden z rysů ideálního panovníka. Roku 1097 ostře vystoupil proti benediktinskému klášteru v Sázavě, který byl založen poustevníkem Prokopem. Jednalo se o poslední místo, které se věnovalo slovanské liturgii.⁴⁶ Roku 1100 na něj byl při lovu spáchán atentát. Motiv vraždy není dodnes objasněn.

3.14 Bořivoj II.

Na knížecí stolec usedl dokonce dvakrát, poprvé v letech 1101-1107, podruhé v rozmezí let 1117-1120. Bořivojova záležitost byla nejcitlivější událostí Kosmovy doby. *Kosmas mu celkem dost straní a neodvážil se sdělit veškeré informace, které měl k dispozici.*⁴⁷ Dostal se do sporu se svým bratrem Svatoplukem, který měl na trůn větší nárok než Bořivoj. Svatopluk se snažil Bořivoje napadnout, avšak neúspěšně. Rozhodl se tedy na něj vyvrát Istí. Důvěřivý Bořivoj se nechal nalákat mužem vyslaným Svatoplukem, který předstíral příslušnost ke druhé straně, a byl zbaven své moci. Pak se uchýlil do Polska, kam ho následoval i mladší bratr Soběslav. Svého postavení se ale vzdát nechtěl. Císař vyslyšel jeho stížnost a povolal k sobě Svatopluka, zajal ho a přikázal Bořivojův návrat na ztracenou pozici. Svatoplukovi se ale podařilo císaře podplatit, a tak byl po několika dnech propuštěn. Bořivoj pak s Poláky vpadl do Čech a bojoval se Svatoplukovými vojsky, avšak opět neúspěšně. V roce 1117 se pak ještě na tři léta chopil moci, kdy vystřídal svého bratra Vladislava, ale po třech letech se opět za ne zcela vyjasněných důvodů vyměnili nazpátek. Bořivoj pak odešel do Uher, kde také zemřel.

---

45 KOSMAS. *Kronika Čechů*. Vyd. 8. Praha: Argo, 2011, s. 145.

46 ČORNEJ, Petr. *Panovníci českých zemí*. 1. vyd. Praha: Fragment, 1998, s. 17.

47 TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966, s. 164.

3.15 Vladislav I.

Syn Vratislava II. a Svatavy Polské se ujal se vlády v letech 1109-1125 a toto období rozhodně nebylo bezproblémové. Vyskytla se období, kdy se nacházel takřka mimo knížecí stolec. V době, kdy místo postoupil Bořivojovi II., spravoval oblast v Polabí. V roce 1120 se ale opět stal knížetem a až do své smrti vládl bez větších konfliktů. Za zmínku určitě stojí i založení benediktinského kláštera v západočeských Kladrubech, v jehož kostele je Vladislav pochován. Jeho syn Vladislav II. se v roce 1158 stal druhým českým králem.⁴⁸

---

48 TŘEŠTÍK, Dušan, PECHAR, Vladimír a ČECHURA, Jaroslav. *Králové a knížata zemí Koruny české*. 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2002, s. 228.

4 LITERATURA

4.1 Kristiánova legenda

Kristiánova legenda (Život a umučení sv. Václava a jeho báby sv. Ludmily) patří k nejvzácnějším památkám české literatury. Jejím autorem je mnich Kristián, Slavníkovec, jenž v prologu díla uvádí věnování svému synovci Vojtěchovi, druhému biskupu pražskému: *Přeblaženému Pánu, svaté církve pražské druhému biskupu Vojtěchovi bratr nejpokornější a ani názvu posledního ze všech mnichů nezasluhující, křesťan toliko svým jménem Kristián, přeje v Kristu Ježíši, aby došel hojného a šťastného splnění svých modliteb.*⁴⁹ Tato indicie napovídá, že Kristián psal svou legendu někdy v 90. letech 10. století, a tudíž jde o nejstarší historické dílo českého autora, sepsané latinsky. Kristiánova legenda se ale nevyhnula diskusím a pochybnostem o pravosti. Spory se vedly především o Bořivojův křest na Moravě, o slovanskou liturgii a celkově o návaznost přemyslovského státu na éru Velké Moravy. Co se týče Bořivojova křtu, pro ten je Kristián vlastně jediným pramenem. Pasáže věnované Ludmile Kristián převzal z ludmilské legendy *Fuit in provincia Bohemorum*. Díky tomu známe přesné datum jejího úmrtí.⁵⁰ Lze si také povšimnout, že je Kristiánova legenda dosti vlastenecky orientována.

4.2 Kosmova kronika Čechů

Chronica Boemorum, neboli *Kronika Čechů*, je nejstarší české dílo věnující se českým dějinám. Kosmas ji sepsal v latině, a to někdy v letech 1119-1125, kdy mu v pokračování zabránila smrt (1125). Dějiny se odehrávají v určitém ekonomickém a geografickém prostředí, o kterém Kosmas neprozrazuje mnoho, pokládá ho totiž za

---

49 *Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, vyd. LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav, Praha: Vyšehrad, 1978, s. 9.

50 TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců*. Praha: Academia, 1981., s. 8.

naprosto běžné.⁵¹ Veškerý Kosmův text není původní, často čerpal například z kroniky Reginona z Prümü.

Letopočty se Kosmas začal zabývat až od Bořivoje, prvního křesťanského knížete, datace dřívějších událostí nebyla nikde doložena a Kosmas si nechtěl nic vymýšlet. Středověk byl tehdy světem zemědělců a bojovníků; pokud jde právě o zemědělce, tak těm se Kosmas věnuje jen okrajově, dle něj je kronika věnována Čechům, a Čechem pro něj nebyl ledakdo. Hlavními aktéry jsou vládci, knížata, klerici a velmožové.

Kronika je rozdělena na tři knihy; první kniha pojímá dějiny od potopy světa do doby knížete Břetislava I. a je věnována děkanovi Gervasiovi. Druhá kniha pak mapuje události v letech 1035-1092. Předmluva je tentokrát věnována Klimentovi, opatu břevnovského kláštera. Ta poslední pak popisuje dění na našem území v letech 1093-1125, tedy až do Kosmovy současnosti.

Přestože se jedná o dílo, bez kterého bychom v podstatě nevěděli, co se u nás v raném středověku dělo, obsahuje kromě bezpečných informací i nemalé množství dat, která byla později označena jako mylná. I přesto kronika patří ke klenotům českého písemnictví.

4.3 *Fuit in provincia Boemorum*

Velmi jednoduše popisuje život Ludmily od doby, co se provdala za Bořivoje, až do její smrti v roce 921. Díky této legendě máme k dispozici celou řadu cenných historických údajů. Jedná se tedy o jeden z nejdůležitějších pramenů, který nás vede k seznámení se s počátky českého státu v 1. polovině 10. století, mj. potvrzuje, že prvním křesťanským knížetem nebyl Spytihněv, ale Bořivoj. Ukazuje nám také, že na českém území tehdy fungovalo vícero menších knížectví, ne jenom to ovládané Přemyslovci. *Fuit* se pravděpodobně stala hlavním pramenem pro vznik části *Kristiánovy legendy*, některé pasáže se s Kristiánem doslova shodují.

---

51 TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966, s. 22.

4.4 Crescente fide christiana

Jedná se o poměrně nedoceněnou legendu pocházející patrně z 2. poloviny 10. století a pojednávající o životě a umučení sv. Václava. Zajímavé je to, že se autor vůbec nezmiňuje o prvním historicky doloženém knížeti Bořivojovi, ale legendu zahajuje až informacemi o vládě knížete Svatopluka a posléze jeho mladšího bratra Vratislava. Václav a jeho život je zde popsán v podstatě tak jako v každé jiné legendě, tedy je hodnocen výhradně v superlativech, *muž věrný a moudrý, pravdy milovný v řeči a spravedlivý v soudech*. Opomenut nebyl ani Václavův odpor k trestům smrti a nařízení bourat vězení a ničit šibenice. Pasáže, kde se věnuje Václavovým problémům s matkou a jejími velmoži, jsou prakticky shodné s *Kristiánovou legendou*. Popisu průběhu Václavovy vraždy v této legendě se věnují v jedné z následujících kapitol.

4.5 Canapariova vojtěšská legenda Est locus

Je označována jako *první hagiografické zpracování života a pašije druhého pražského biskupa Vojtěcha Slavníkovce*.⁵² Po mnoha polemikách ohledně autorství byla legenda připsána jistému Janu Canapariovi, mnichu římského aventinského kláštera, kde se stal roku 997 opatem.⁵³ V poslední době se začínají objevovat názory, které Canapariovo autorství zpochybňují. Se vznikem legendy je nyní spojován lutšský biskup Notker. Podle polské badatelky Jadwigy Karwasińskiej text vznikl v prostředí kláštera sv. Bonifáce a Alexia a iniciaci sepsání přisuzuje císaři Otovi I.⁵⁴ Legenda se měla nepochybně stát podkladem pro Vojtěchovo svatořečení.

---

52 *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1987, s. 118.

53 Tamtéž, s. 118.

54 Tamtéž, s. 119, podle: KARWASIŃSKA, J., *S. Adalberti Pragensis episcopi et martyris Vita prior, v: Monumenta Poloniae historica - series nova IV-1*. Warszawa 1962, s. 3-47 (redactio imperialis vel Ottoniana).

4.6 Brunova vojtěšská legenda *Nascitur purpureus flos*

Tato legenda je též označována jako "Vita altera" (Život druhý) nebo "Vita brevior" (Život kratší - okleštěná verze původní "Vita longior" - Život delší). Autorem je bezesporu Bruno z Querfurtu (974/5 - 9. 3. 1009).⁵⁵ Život kratší vznikl *redukcí hagiograficko-rétorických pasáží, zhuťněním a zvěcněním výkladu "Delšího života", a to nejspíše za Brunova pobytu v Polsku v letech 1008 - 1009.*⁵⁶ Bruno jistě znal *Canapariovu legendu* a navíc se osobně znal s vojtěchovým vychovatelem Radlou. Díky tomu popsal tragickou událost v Libici mnohem přehledněji než Canaparius, a hlavně s pochopením politické motivace. *Brunova legenda* je jednoznačným důkazem o tvrdých poměrech v tehdejší Střední Evropě.

---

⁵⁵ *Slavíkovci ve středověkém písemnictví*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1987, s. 148.

⁵⁶ Tamtéž, s. 150.

5 PANOVNICKÁ MOC

5.1 Přemyslovská pověst⁵⁷

Kristián se opírá o pověst, kdy nějaká vědma vynesla věštbu, na jejímž základě byl založen hrad Praha. Následně uvádí ustanovení jakéhosi Přemysla knížetem, jenž si pak zmíněnou vědmu vzal za manželku. Je vidět, že Kristián neměl přesné informace o tom, kým konkrétním vědma byla, takově, jaké v příběhu o Libuši a Přemyslovi ve 12. století podrobněji podal Kosmas. Na druhou stranu je možné, že Kristián takovým informacím velkou váhu nepřikládal, a proto se o nich zmiňuje jen zběžně. Kosmova pověst začíná motivem Libuše jako svobodné dívky, která po otci zdělila soudcovský stolec. Kosmas Libuši charakterizuje samozřejmě jako tu nejmoudřejší a nejschopnější z trojice sester; jako tělem cudnou a ozdobu ženského pohlaví. Následně však trochu pozapomněl na to, kam se její příběh bude dál ubírat. Najednou se totiž má povalovat na poduškách a provozovat další necudné ženské zvyky. Právě to bylo předmětem sváru mezi ní a mužem stojícím před soudem. Přemysla hodnotí jako mužného vládce, který *upoutal zákony tento bezuzdný kmen, nezrocený lid mocí zkrotil a uvedl v poddanství, jež jej i dnes tíží, též vydal všechna práva, jimiž se tato země řídí a spravuje, sám s Libuší samou.*⁵⁸

5.2 Pohanská knížata

Přemyslovými následníky se legendy ani Kosmas v podstatě nezabývaly, jsou zmíněna pouze jejich jména (Nezamysl, Mnata, Vojen, Vnislav, Křesomysl, Neklan, Hostivít). Jména těchto knížat se v přemyslovském rodě vůbec neobjevují, není však pochyb, že by v Kosmově současnosti nebyli za přemyslovské předky považováni. Dílem fantazie tato jména rozhodně nejsou, o tom svědčí jejich výskyt v toponymech

---

⁵⁷ Informace k této podkapitole jsem čerpala z: KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: fantazie, domněnky, fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 16-21.

⁵⁸ KOSMAS. *Kronika Čechů*. Vyd. 8. Praha: Argo, 2011, s. 40.

(Nezamyslice, Mnětice nebo Hostivice).⁵⁹ O těchto knížatech existuje velmi málo informací, protože v té době nebylo nikoho kompetentního a znalého písma, kdo by jejich případné skutky zaznamenal. Zároveň si však Kosmas neodpustil negativní hodnocení způsobu jejich života, což by mohlo znamenat, že přece jen o nich něco věděl.⁶⁰ Navíc o knížeti Neklanovi se později celkem obšírně rozepsal v pověsti o lucké válce (viz níže). Nicméně tak, jak tomu bývá i v jiných spisech, je větší prostor věnován až Bořivojovi, synovi Hostivíta a prvnímu křesťanskému knížeti u nás.

5.2.1 Lucká válka

*Pověst je obecně považována za ohlas bojů v 9. století, které vedly ke sjednocení Čech.*⁶¹ Kosmas jí uzavírá stať, kterou věnoval nejstarším českým pověstem. Přestože se odehrává v době pohanské, nejspíš byla v jeho době velmi populární.⁶² Pojednává o bitvě mezi zbabělým knížetem Neklanem (jméno odvozeno od *nekláti, nebojovati*)⁶³ a lstivým knížetem Lučanů Vlastislavem, který si usmyslel, že ovládne celé Čechy. V Kosmově současnosti se Lučané nazývali Žatčany.⁶⁴ Vlastislav byl udatný bojovník, Neklan měl však na své straně schopného vojevůdce, a to jakéhosi Tyra, kterého Neklan poslal do rozhodující bitvy místo sebe. Tyr zabil Vlastislava, ale sám pak přišel o život. Ostatní bojovníci se díky jeho odhodlání vzchopili, lucké bojovníky pobili a bitvu vyhráli. Kosmas ji ještě doplňuje o historku, která se týká jediného přeživšího z Vlastislavovy armády, a to syna matky, která prosila, aby se z bitvy navrátil živ. To se podařilo, ale ona sama o svůj život přišla.

Za zmínku rozhodně stojí i Kosmou popisované pobitevní události. Když se Neklan dozvěděl, že po zahynulém Vlastislavovi zbyl malý synek, rozhodl se jeho život ušetřit, byť to byl potomek nepřítele, který by v budoucnu mohl působit problémy. Svěřil ho do opatrovnictví jistému Durynkovi, ten však chlapce zabil

---

59 TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966, s. 140.

60 Jeho pohledy budou nejspíše ovlivněny tím, že psal o pohanech.

61 TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966, s. 139.

62 SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: Antické a biblické motivy*. Praha: Petrklíč, 1997, s. 121.

63 TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966, s. 139.

64 Jejich území se skládalo z pěti oblastí a jedna z nich se ještě před založením Žatce nazývala Lúka, proto Lúčané.

v domnění, že za to bude Neklanem odměněn. Neklanova reakce však byla opačná, "odměnil" ho tím, že mu dal na výběr způsob sebevraždy. Durynk se tedy, místo požadovaných finanční odměny, na nejbližším stromě oběsil.

Důvodem, proč Kosmas najednou bojácného knížete ukázal v lepším světle, by mohlo být přirovnání k jednání knížete Svatopluka, který roku 1108 nechal povraždit rod Vršovců. Neklan je zde tedy, ač pohan, popisován jako spravedlivý křesťan, který dokáže jednat s rozvahou. Důkazem budiž právě pasáž,⁶⁵ kde je vraždění Vršovců líčeno.⁶⁶

5.3 Soupeření mezi rody

5.3.1 Václav a Radslav

V samém závěru *Kristiánovy legendy* se nachází příběh o kouřimském knížeti Radslavovi, který se Václavovi postavil na odpor. Po tom, co bylo mnoho bojovníků z obou vojsk pobito, rozhodlo se, že jen Václav s Radslavem se musí utkat v boji. Vítěz se ujme nad povstaleckým Kouřimskem vlády. Ještě před počátkem souboje však Radslav spatřil nebeské vidění, Václava se svatým křížem na čele. Okamžitě zahodil zbraň, padl Václavovi k nohám a prohlásil, že nikdo nemůže přemoci toho, komu Bůh takovým znamením pomoc přináší. Pokud se nejedná pouze o legendistovu licenci, je zřejmé, že musel mít Radslav o křesťanství určité povědomí. Není také vyloučeno, že byla zlická nobilita pokřtěna (např. v roce 845), ale tato skutečnost se nedá nijak potvrdit.⁶⁷ Václav pak s Radslavem uzavřel mír a ustanovil ho doživotním správcem kouřimského kraje.

---

65 KOSMAS. *Kronika Čechů*. Vyd. 8. Praha: Argo, 2011, s. 165-167.

66 SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: Antické a biblické motivy*. Praha: Petrklíč, 1997., s. 129.

67 Ani na původní Kouřimi nebyl dosud nalezen kostel z počátku 10. století.

5.3.2 Slavníkovci

Do roku 981 Kosmas řadí smrt Slavníka, otce Vojtěcha. Hovoří o něm jako o vládném a poctivém muži, který na svém panství v Libici⁶⁸ pěstoval spravedlnost a spokojený styl života. Zajímavé je, že ho Kosmas nazývá knížetem (dux), navíc znamenitým, zatímco v pramenech staršího data je nazýván pouze jako "pán zemský" (dominus terrae).⁶⁹ Roku 987 zemřela i Vojtěchova matka Střezislava. Kosmas připisuje vinu na vyvraždění Slavníkovců předákům Boleslava II., na rozdíl od vojtěšských legend. Dá se to odůvodnit tak, že chtěl svého oblíbence Boleslava zbavit tohoto nařčení a očistit jeho jméno, považoval ho totiž za jednoho z největších českých panovníků.⁷⁰ Možné je ale také to, že smrtelně nemocný kníže nebyl schopen vládnout (jak ostatně Kosmas naznačuje) a o vyvraždění Slavníkovců bylo rozhodnuto bez jeho vědomí. Dále uvádí, že v Libici byli zabiti čtyři Vojtěchovi bratři, *o několik řádek níže přejal z análů zprávu o zavraždění pěti a ne čtyř*⁷¹. V jednom z opisů ze 13. století byla tato chyba opravena dodatkem, že jeden z bratrů, Pořej, údajně unikl.

V *Canapariově legendě* je Slavník popisován jako muž, který vynikal *čestností i bohatstvím*,⁷² byl *jedinečný svou láskou ke spravedlnosti a dílem milosrdenství, významný muž mezi všemi obyvateli té země, velmi bohatý zlatem a stříbrem, uprostřed lákadel věrný strážce božího zákona*.⁷³ I o jeho manželce se tu hovoří jen v samých superlativech. Ódami na ušlechtilé vlastnosti se tu nešetří. Vyvraždění Slavníkovců v Libici popisuje takto: *žalostnou smrtí zahubili jeho rodiče, lidi urozené a proslulé, bratry i syny bratrů, muže i nevinné ženy, všechny odsoudili k nejukrutnější smrti; i jejich hradiště zpustošili ohněm a mečem, všechn jejich majetek uchvátili*.⁷⁴ Kromě Vojtěcha tu smrti unikl i jeho bratr Soběslav, který se v té době, spolu s polským knížetem Boleslavem Chrabrým účastnil tažení proti Luticům.

V *Brunově legendě* Slavník vystupuje anonymně a je charakterizován jako vznešený a mocný, na druhou stranu ale nijak výjimečný muž, který na modlitby moc

---

68 Kosmas jako první zaznamenal přesné místo, kde Slavníkovci sídlili, nikde předtím ho žádný z analistů

nelokalizoval.

69 TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966, s. 148.

70 TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966, s. 149.

71 Tamtéž, s. 149.

72 *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1987, s. 123.

73 Tamtéž, s. 123.

74 Tamtéž, s. 141.

nedal a cudný také příliš nebyl. Všechno ale vynahrazoval svojí starostí o chudé a milosrdenstvím.

Jeho choť Střezislava podle něj pocházela ze slavného slovanského rodu, velmi urozená, spjatá důstojným sňatkem s důstojným manželem. To sice svádí k Přemyslovcům, ale dle Třeštíka by Bruno bezpochyby upozornil na to, že matka sv. Vojtěcha byla stejné krve jako sv. Václav.⁷⁵

Vyvraždění Slavníkovců srovnává se známou bratrovraždou (Boleslav vs. Václav). Hrad spolu s okolním územím neměl ani tušení o nebezpečí, které se chystá. Libice byla napadena v pátek na vigílii sv. Václava, avšak útočníci na tuto skutečnost nebrali ohled, namísto uctívání sv. Václava se oháněli příslušností k Boleslavovi. Bruno ve své legendě vlastně vůbec neuvádí, kým konkrétně útočníci byli, kde se vzali a kdo je vyslal.

Útok na hradiště v Libici Bruno popisuje jako opravdovou katastrofu. *Pobořený hrad podlehl občanské válce, rodiny byly roztrhány bědným vyhnanstvím, všechny statky padly do rukou nepřátel.*⁷⁶ Smrt čtyř Vojtěchových bratrů Bruno popisuje jako ne právě hrdinskou. Na radu klerika Radly odhodili své zbraně a uchýlili se do kostela a *přijali smrt potupnou v lidských očích, touž smrt, která se v boji pokládá za krásnou.*⁷⁷ Díky Isti se dostali do rukou nepřátel a byli bez prodlení zavražděni. Nejstarší bratr Soběslav pak zemřel v době sepsání legendy (1004), a to v Praze při ústupu vojska Boleslava Chrabrého.

5.3.3 Vršovci

Vedle Přemyslovců a Slavníkovců byli patrně nejemocnějším rodem v Čechách. Kosmas je charakterizuje jako *nenávistný rod, zlé pokolení,*⁷⁸ kteří *vykonali ohavný zločin, o jakém předtím po věky nikdo neslyšel.*⁷⁹ Je tu zmíněn jistý Kochan, předák Vršovců, který Jaromíra vylákal na lovecké místo zvané Velíz (Kublov, Berounsko), kde ho spolu s ostatními v podstatě šikanoval a mučil. Z jiných zdrojů víme, že byl

---

75 LUTOVSKÝ, Michal a PETRÁŇ, Zdeněk. *Slavníkovci: mýtus českého dějepisectví*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005, s. 45, 46.; Třeštík, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin: 530-935*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, dotisk 2001, s. 422.

76 *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1987, s. 168.

77 Tamtéž, s. 169.

78 KOSMAS. *Kronika Čechů*. Vyd. 8. Praha: Argo, 2011, s. 70.

79 KOSMAS. *Kronika Čechů*. Vyd. 8. Praha: Argo, 2011, s. 70.

Jaromír dokonce vykastrován, Kosmas však o tomto zákroku nehovoří.

Vzhledem k věčným rozepřím mezi Vršovci a Přemyslovci, se tyto konkurenční rody často uchýlovaly k radikálním řešením, která by rivalitu potlačila. Knížata se často zbavovala velmožů tím nejjednodušším způsobem, ale existují samozřejmě i případy, kdy se vše řešilo "právní cestou". Tento postup si právě vybral kníže Svatopluk, když se chystal vyvraždit nepřátelské Vršovce a svůj plán musel obhájit na shromáždění velmožů. Přemyslovci se pokoušeli o vyvraždění Vršovců dokonce třikrát, poprvé již roku 1003, posléze v roce 1014 a nakonec téměř o sto let později, roku 1108. Ani jednou však svého cíle stoprocentně nedosáhli. Poslední pokus ale vršovskými řadami otrásl nejvíce. Počátečním impulzem byla vražda Břetislava II. v roce 1100. Kronikář Kosmas z vraždy viní právě Vršovce, konkrétně správce Mutinu a Božeje, které Břetislav II. vyhnal z Čech. Po jeho smrti se na stolec dostal jeho bratr Bořivoj II., jenž s vyhnanci opět navázal kontakty a navrátil jim prve odebrané území. Situace se vyhroutil v momentě, kdy byli Mutina spolu s velmožem Vackem pověřeni zástupnickou vládou v zemi. Tehdejší kníže Svatopluk podezřívá Mutinu ze spolčení se s vyhnaným Bořivojem a nařídil všechny příslušníky Vršovců definitivně vyvraždit. Jen pár členů rodu uniklo do Uher a do Polska.

5.4 Vražda sv. Ludmily

Ludmila věděla, že se Drahomíra bude i nadále snažit svůj úmysl vykonat, a tak pověřila kněze Pavla, jejího věrného služebníka, aby sloužil mši svatou, kde Ludmila vykonala své poslední modlitby. Kristián zde líčí Ludmilinu oddanost Bohu a naznačuje, jako by si byla Ludmila jistá tím, že po smrti bude svatořečena.

Večer po mši byl Tetín obklíčen a Tunna s Gommonem vtrhli do Ludmiliny ložnice. Vrazi ignorovali její námitky proti náhlému útoku, vyslechli pouze její poslední přání naposledy se pomodlit k Bohu.

Ludmila si velice přála, aby byla prolita její krev po vzoru mučedníků. Kristián nepochybuje o tom, že si palmu mučednictví zasloužila, přičemž se opírá o úryvek

z bible: *Ať jakoukoli smrtí spravedlivý bude zastížen, duše jeho občerstvena bude.*⁸⁰ Její prosby však vyslyšeny nebyly. Dne 16. září roku 921 byla jedenašedesátiletá Ludmila zardoušena.

Kristián upozorňuje na znamení Ludmiliny svatosti, že řízením *Prozřetelnosti boží žádný z jejích vrahů nezůstal naživu.*⁸¹

Text legendy *Fuit in provincia Boemorum* začíná sňatkem Ludmily s Bořivojem, následuje jejich křest, který údajně velkou měrou přispěl k rozkvětu země.

5.5 Vražda sv. Václava

Nyní se vyprávění přesouvá k Boleslavovi. Kristián Boleslava logicky v lásce příliš neměl, přirovnává ho k biblickému Kainovi. Náš autor líčí přípravy a průběh Václavovy vraždy. Pod záminkou hostiny pozval Boleslav bratra na svůj dvorec. Přestože Václava napadlo, že by mohlo jít o lest, pozvání přijal. Při hostině ho jeden z přátel varoval před hrozící smrtí a nabádal ho k útěku. Václav však na jeho rady nebral ohledy, naposledy si připil a odebral se k odpočinku. Když pak druhý den Václav pospíchal do kostela k modlitbě, jeho brány se zavřely a kněz, který byl do spiknutí zapojen, odmítl Václava vpustit. Předtím Václav spatřil svého bratra a děkoval mu za pohostinství, které pro něj připravil: *"Včera ovšem, jak chvíle toho žádala, jsem tě pohostil, nyní však takto bratr bratru poslouží,"*⁸² řekl Boleslav a vytasil meč, jenž měl ukrytý pod pláštěm, aby zbožného bratra ochromil. Poněvadž ho ale podle Kristiána chránila moc Páně, udeřil ho tedy podruhé, ani tak se ale Václavovi nic nestalo. Když Václav prohlédl, že bratrovy úmysly neupadají, srazil ho ke svým nohám a pravil: *Hle, vidíš ty, jenž ses svým vlastním rozhodnutím zahubil, jako maličké zvířátko bych tě mohl svou rukou rozmáčknot, ale daleka budiž ruka služebníka božího, aby se poskvřnila krví bratrovou.*⁸³ Částečně přemožený a

80 *Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, vyd. LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav, Praha: Vyšehrad, 1978, s. 37.

81 *Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, vyd. LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav, Praha: Vyšehrad, 1978, s. 41.

82 Tamtéž, s. 73.

83 Tamtéž, s. 73.

ponížený Boleslav však přivolal na pomoc své druhy, a tak dne 28. října všichni společně Václava před dveřmi kostela zahubili. Podle Kristiána se tento čin udál roku 929. Rok Václavovy smrti je dodnes předmětem sporů a polemik. Současné historické bádání klade tuto událost spíše do roku 935.⁸⁴

Když bylo po třech letech jeho tělo doneseno do Prahy, shledali, že na sobě nemá žádné stopy po boji, dokonce i ucho, které mu bylo uřato, bylo pevně přirostlé na svém místě. Co se týče právě Václavova ucha, to našla jeho sestra Přibyslava na základě vidění, ve kterém ji její bratr upozornil na to, že v boji o ucho přišel. Sama ho pak našla u Václavova hrobu v Boleslavi, přiložila ho k bratrově mrtvole a došlo k dalšímu zázraku, protože se rána zacelila a ucho opět přirostlo k tělu.⁸⁵ Památka přenesení Václavových ostatků se dle Kristiána slavila 4. března.

Kosmas necítil potřebu se smrti knížete Václava nějak blíže věnovat. Jeho skon datuje k 28. říjnu 929, dále však Kosmas odkazuje na dílo *Oslava umučení*. Zřejmě měl na mysli některou z dostupných legend, nevíme však přesně kterou, kde je celá událost popsána skutečně podrobně. Další informace se vztahují k synovi Boleslava Strachvasovi, údajně narozenému v den zavraždění svatého Václava. Toho jeho otec zaslíbil Bohu, tak trochu aby napravil své hříchy a bylo mu za bratrovraždu odpuštěno.

V *Crescente fide* je událost líčena obdobně, jen s tou odchylkou, že je zde zmíněna Václavova informovanost o tom, že jsou proti němu spřádány intriky. Věděl také, že je do nich zapleten i jeho bratr Boleslav, jehož jméno se v legendě vůbec neobjevilo. Přestože Václav chtěl zemřít jako mučedník, nepřál si, aby se tak stalo rukou sourozence. Legendista píše o tom, že i přes všechny konflikty měl Boleslava rád a nechtěl, aby se dostal do spárů pekla.

Na rozdíl od ostatních legend tu autor hovoří o tom, že byli po Václavově pohřbu pronásledováni všichni jeho příznivci.

---

84 TŘEŠTÍK, Dušan, *Počátky Přemyslovců*, Praha: Lidové noviny, 1997, s. 428.

85 Jedná se pravděpodobně o Kristiánův omyl, protože všechny ostatní legendy hovoří o uřatém článku prstu. Patrně došlo k záměně dvou latinských termínů: AVRICVLAM (ucho) - ARTICVLAM (prst). Zjištění shrnul a okomentoval: TŘEŠTÍK, Dušan, *Počátky Přemyslovců*, Praha: Lidové noviny, 1997, s. 225.

5.6 Vliv křesťanství na panovnickou moc

5.6.1 Václav a Drahomíra

Když se z Václava stal dospělý mladý muž, pro svou matku a její přívržence představoval čím dál větší nebezpečí, a to díky hluboké zbožnosti, což, jak tvrdí převážně latinské legendy, jeho matce příliš sympatické nebylo. V době, kdy se stal Václav knížetem, byl její družinou stále pronásledován a také schůzky s knězi a mnichy mu byly odepřeny. On se však nedal zastrašit a vždy se mu naskytla chvíle, kdy se mohl setkat se svými věrnými a věnovat se zbožnému rozjímání. Kristián zde popisuje Václavovu nespokojenost s tím, jak se k němu jeho okolí chová, a proto svolal svoji matku a její velmože. Kristián ho zde cituje takto: *Proč jste mi zabraňovali, synové zločinců, símě lži a mužové nespravedliví, abych se učil zákonu Pána našeho Ježíše Krista a poslouchal rozkazů jeho? Jestliže se vám nechce sloužiti Kristu, proč aspoň jiným toho nedovolujete? Jestliže jsem však až dosud žil pod vaším opatrovnictvím a mocí, od nynějška to odmítám a Bohu všemohoucímu chci z upřímného srdce sloužiti.*⁸⁶ Tito lidé se pak rozdělili na ty stojící po Václavově boku a na ty, kteří zůstali na straně jeho bezbožné matky.

Také píše o Václavově myšlence vystavět chrám sv. Víta, kdy vypravil posly k řezenskému biskupu s prosbou o povolení baziliku postavit. *Otec můj vystavěl kdysi Hospodinu chrám ke cti blahoslaveného Jiří, já pak s vaším svolením toužím zbudovat podle téhož obyčeje chrám ke cti blahoslaveného mučedníka Kristova Víta.*⁸⁷ Biskup bez váhání svolil.

Dle Kristiána se Václav dokonce chtěl vzdát knížectví, obléci kněžské roucho a vládu předat svému mladšímu bratru Boleslavovi, jenž se zajímal spíše o světské zájmy.⁸⁸

Stejnou informaci poskytuje i *Crescente fide*.

---

⁸⁶ *Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, vyd. LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav, Praha 1978, s. 45.

⁸⁷ Tamtéž, s. 63.

⁸⁸ Tamtéž, s. 63.

5.6.2 Založení biskupství

Neopominutelnou událostí je bezesporu založení biskupství v Čechách. Kosmas připisuje zásluhy za vybudování českého státu a zřízení pražského biskupství knížeti Boleslavovi II. Ty však velkou měrou patří spíše jeho otci. Není známo, jestli o tom Kosmas nevěděl, nebo jestli zásluhy schválně "odebral" Boleslavu Ukruťnému z důvodu, že zavraždil sv. Václava.⁸⁹ Mlada, dcera Boleslava Ukruťného⁹⁰, podle něj v Římě u papeže Jana XIII. v podstatě zařídila povolení k založení pražského biskupství. Kosmas přehlédl to, že list od papeže, který dával pravomoc k založení biskupství nebyl adresován Boleslavovi II., nýbrž jeho předchůdci. Dokazuje to tedy, že list musel být napsán už před smrtí Boleslava I., tedy před rokem 972.⁹¹ Roku 973 pak byl prvnímu pražskému biskupu Sasu Dětmarovi poskytnut kostel sv. Víta jako součást sídla biskupství. Kosmas hovoří o velkém přátelství mezi Boleslavem II. a Dětmarem. Ten byl na základě tohoto přátelského pouta a Dětmarově perfektní znalosti slovanského jazyka povolán, aby zastával pozici pražského biskupa. Dle církevních předpisů byla navíc nutnost, aby biskup mluvil řečí svých věřících, Kosmas však nikde nedokládá, že Dětmar ovládal přímo češtinu. Hranice mezi západoslovanskými jazyky byla v té době totiž velmi úzká.

5.6.3 Biskup Vojtěch

V kapitole XVI. se Kosmas poprvé zmiňuje o Vojtěchovi, a to v době, kdy se biskupství ohlíželo po novém biskupovi. Volba se odehrála 19. února roku 982 na Levém Hradci, tedy v místě, kde byl Bořivojem založen nejstarší nám známý křesťanský kostel v Čechách. 11. června pak byl vysvěcen magdeburským arcibiskupem Willigem na biskupa Adalberta, podle arcibiskupa Adalberta, kterým byl Vojtěch kdysi biřmován křížem.

Kosmas pak popisuje Vojtěchovu bezradnost nad skutky svých svěřenců, nedokázal je navést na tu správnou cestu. Vojtěch se proto rozhodl vycestovat do

89 TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966, s. 159.

90 Dušan Třeštík ve své monografii *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966., s. 201-202. dokonce vyslovuje teorii, že Mlada, vzdělaná Přemyslovna, která byla první abatyší benediktinského kláštera sv. Jiří na Pražském hradě nebyla dcerou Boleslava Ukruťného, nýbrž jeho sestrou. Kosmovu informaci tedy považuje za mylnou.

91 TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966., s. 202.

Říma, *aby opustil lid, který nechtěl být poslušen jeho příkazům*.⁹² Tato cesta se obvykle datuje k roku 988. Biskupskou funkci chtěl předat synovi Boleslava I., Strachkvasovi, který v té době pobýval v Čechách, on však Vojtěchovu nabídku bez rozmyslu odmítl.

Boleslav se snažil přivolat Vojtěcha zpátky do diecéze, ten ale spokojeně žil v klášteře sv. Bonifáce a Alexia v Římě, navíc získal od papeže svolení šířit křesťanství u jiných národů. Biskupství se tedy muselo poohlédnout po Vojtěchově nástupci. Přihlásil se již několikrát zmíněný Strachkvas, který byl také zvolen. Volba to však nebyla šťastná, Strachkvas si příliš rozuměl se světským způsobem života. Další informace o něm Kosmas raději neuvádí.

5.6.4 Biskup Jaromír a jeho spor o moravské biskupství

Olomoucké biskupství bylo se souhlasem tehdejšího pražského biskupa Šebíře, který Olomouci postoupil moravskou část své diecéze, založeno roku 1063 knížetem Vratislavem II. Po Šebířově smrti byl novým biskupem zvolen Vratislavův bratr Jaromír.⁹³ Vzhledem k tomu, že byl součástí rodu, který vládl, bylo jeho zvolení složkou politického sporu mezi Vratislavem a jeho bratry. Kosmas popisuje průběh volby, skladbu shromáždění a roli, kterou v tom všem hráli velmoži.⁹⁴ *Vidíme zde jak jejich nátlak, za nimiž ovšem stojí knížecí bratři, podpořený prostými bojovníky, může zvrátit knížecí úmysl.*⁹⁵

Jaromír se hned po svém nastolení snažil obě biskupství opět spojit a dostal se tím do konfliktu s bratrem Vratislavem, do kterého byli zapojeni i papež s císařem Jindřichem IV. Kosmas se této události věnuje velmi obsáhle, přestože v jeho době už vlastně nebyla vůbec aktuální. Přestože Jaromír dosáhl opětovného spojení diecéze, někdy kolem roku 1090 nevráživost mezi bratry zřejmě kulminovala a Vratislav v moravské zemi opět dosadil biskupa. Jaromír to samozřejmě nemohl nechat jen tak a chystal cestu do Říma, aby zde mohl podat a obhájit svoji stížnost. Nároky na moravskou diecézi však překazila jeho smrt. Ta automaticky rozhodla ve prospěch Olomouce.

92 KOSMAS. *Kronika Čechů*. Vyd. 8. Praha: Argo, 2011, s. 64.

93 TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966., s. 173.

94 Tamtéž, s. 191.

95 Tamtéž, s. 191.

5.7 Vraždy a násilí

V této tematice jednoznačně vyčnívají dvě "politické" vraždy, které daly počátek světeckým kariérám Václava a jeho báby Ludmily.⁹⁶ O nich se ale zmiňuji zvlášť, a proto bych v této podkapitole dala přednost jiným událostem.

V *lucké válce* se to násilím jenom hemží. Kníže Vlastislav údajně nařídil smrt kohokoli, kdo byl vyšší než jeho meč a odmítal jít do bitvy s Čechy. Ať už v sérii bitev vyhrála kterákoli strana, vždy se dobyté území plenilo, vypalovalo a často docházelo k povražďování panujícího rodu.

Kristián ve své legendě také hovoří o jistém Podivenovi, věrném příteli a služebníkově knížete Václava. Po Václavově smrti odešel Podiven do vyhnanství, po čase se však rozhodl do vlasti vrátit a knížete pomstít. Zavraždil muže, o kterém se domníval, že byl hlavou celého spiknutí proti Václavovi, po tomto činu se ukryl v nedalekém lese, ten byl ale Boleslavovými velmoži obklíčen, Podiven byl zajat a na nejbližším stromě nemilosrdně oběšen. Po tři roky tam jeho tělo viselo neporušeno, jako živé, vousy mu rostly a vlasy šedivěly. To samozřejmě Boleslav nemohl nechat bez povšimnutí a nařídil zakopat jeho tělo do země. Ani to však nepomohlo, našli se svědci, kteří často zahlédli nad jeho hrobem záři, lidé toto místo chodili navštěvovat a kladli tam všelijaké obětní dary. Po nějakém čase bylo jeho tělo vykopáno a přeneseno do baziliky sv. Víta, kde bylo s úctou pohřbeno vně zdi baziliky, avšak hned vedle hrobu, kde ležel Václav.

Důkazem neomezené moci českých knížat budiž Kosmova zmínka o nařízení Boleslava I. vystavět hrad po římském způsobu. Touto historkou Kosmas názorně dokazuje, že Boleslav byl opravdu tyran. Jeho vyprávění se pravděpodobně zakládá na letité tradici o zavedení tzv. zemských robot. Mezi ty patřila i stavba knížecích hradů.⁹⁷ *Jeho tendence byla samozřejmě zaměřena proti knížecí moci; Kosmas je zde mohl uvést jenom proto, že je spojil s Boleslavem I. - tyranem.*⁹⁸

Kníže svolal všechny svoje velmože a dovedl je na místo v lese u řeky Labe. „Zde chci a káži, abyste mi po římském způsobu dokola vystavěli vysokou hradní

---

96 TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců*. Praha: Academia, 1981., s. 28.

97 TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966., s. 158.

98 Tamtéž, s. 159.

zed'.⁹⁹ Velmoži však odmítli jeho rozkaz vykonat, raději by se prý sklonili před jeho mečem než pod nesnesitelnou robotou. Rozezlený Boleslav tedy začal vyhrožovat: "Zkuste, zda je lehčí sklonit šíje pod mečem či pod jhem roboty."¹⁰⁰ Popadl jednoho z mužů a před zraky všech mu uťal hlavu. Vzbouřenci se stali náhle pokornými beránky a litovali, že se vůbec do sporu s knížetem pustili. Na kolenou si vyprosili odpuštění, poslechli jeho rozkazy a vystavěli hrad, který se nachází v dnešní Staré Boleslavi.

Je nezbytné podotknout, že Kosmas brutální násilí považoval za základ knížecí moci. *Libuše u něho říká jasně, že "před tváří knížete budou se třásti jak v zimnici vaše kolena a oněmělý jazyk přilne k suchému patru....."*¹⁰¹

V legendě *Crescente fide christiana* je zmínka o tom, že Václav trestal ty, co žili necudně a hrubiánsky: *...hned je dával přivazovat břichem ke stolu a přísně mrskat mnoha biči.*¹⁰²

V této podkapitole rozhodně nesmím opomenout vyvražďování rodů, konec éry Slavníkovců a Vršovců. Prostor jim byl dán v předchozích kapitolách.

5.8 Moc žen

*První století existence českého státu - zhruba do poloviny 10. století - dodnes nepřestává překvapovat tím, kolik historicky doložených žen, žen nikoli ledajakých, ale slavných, které zanechaly významnou historickou stopu o svých pozemských krocích, nacházíme po boku či v blízkosti nejstarších doložených přemyslovských knížat.*¹⁰³ Situace v Čechách byla tedy v určité míře specifická a částečně popírala tehdejší realitu v postavení ženy, i když je třeba mít na paměti, že se v našem případě jednalo o panovnice (dominae).

Ve spojení s panujícím knížetem v legendě poprvé padla zmínka o Drahomíře z pohanského rodu Stodoranů, Vratislavově manželce a matce synů Václava a

99 KOSMAS. *Kronika Čechů*. Vyd. 8. Praha: Argo, 2011, s. 53.

100 KOSMAS. *Kronika Čechů*. Vyd. 8. Praha: Argo, 2011, s. 54.

101 TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966, s. 15.

102 KRÁLÍK, Oldřich, *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, s. 32.

103 TŘEŠTÍK, Dušan, PECHAR, Vladimír a ČECHURA, Jaroslav. *Králové a knížata zemí Koruny české*, 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2002, s. 118.

Boleslava. Kristián ji přirovnává k bájné *Jezebel, jež ve své zlobě vraždila proroky, nebo k Evě, manželce prvního člověka, která porodila Kaina a Ábela*,¹⁰⁴ čili ji nehodnotil nijak pozitivně.

Vzhledem ke svému nízkému věku byl Václav spolu s bratrem Boleslavem svěřen do výchovy babičky Ludmily. Její snacha Drahomíra tuto skutečnost nemohla přenést přes srdce a v neposlední řadě se obávala o své postavení, které jí po smrti svého manžela Vratislava umožňovalo užívat vladařské moci. Rozhodla se proto rázně zakročit, tedy Ludmilu sprovodit ze světa. Drahomíra si najala vrahy Tunnu a Gommona, Kristiánem nazývané syny Beliálovými nebo syny nepravosti. Ludmila se o jejím záměru dozvěděla: *Po žádném podílu na vládě nezatoužila má duše zlákána zlou žádostivostí, ani nechci panovati nad tebou. Vezmi si své syny, a jak je ti libo, s nimi vládni, mně však dopřej volnosti, abych sloužila všemohoucímu Kristu, na kterémkoli chceš místě*,¹⁰⁵ tak podle Kristiána zněl Ludmilin vzkaz, na který ale Drahomíra nebrala ohled. Ludmila se tedy odebrala na hrádek Tetín, kde pokračovala ve svých věčných modlitbách a dobročinnostech. Po smrti Ludmily se Drahomíra zmocnila celého jejího majetku a spolu se svými velmoži se ujala vlády nad českou zemí. Kristián však podotýká, že sice tito zrádci vládli, ale nikoli z milosti boží.¹⁰⁶ Dále předesílá, že jejich moc nebude mít dlouhého trvání.

Mezi Drahomírou a velmoži totiž počaly roztržky, rozbroje o moc, proto se Drahomíra rozhodla některých svých přívrženců, zvláště Tunny a Gommona, zbavit.

Kristián pak hovoří o zázracích, které se po smrti Ludmily děly, např. nad jejím hrobem hořící svíce. Když se o tom dozvěděla strůjkyně její vraždy, poručila svým poddaným, aby na místě posledního odpočinku její tchyně vystavěli baziliku zasvěcenou sv. Michalovi. Zázraky tak měly být přisuzovány Michalovi, nikoli Ludmile.¹⁰⁷

---

104 *Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, vyd. LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav, Praha:Vyšehrad, 1978, s. 27.

105 *Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, vyd. LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav, Praha:Vyšehrad, 1978, s. 31.

106 Tamtéž, s. 39.

107 TŘEŠTÍK, Dušan, *Počátky Přemyslovců*. Praha: Academia, 1981, s. 43.

6 ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jak dobové písemnosti, resp. jejich autoři, dokázali popsat stav tehdejší panovnické moci, ohodnotit charaktery významných osob té doby a vyjádřit se ke stěžejním událostem, které se v českém státě odehrály a ovlivnily jeho budoucnost. Pokusila jsem se na tyto poměry nahlédnout trochu i z hlediska politologického a zachytit rozdíl např. v charakteristice konkrétních osobností, které se v rozebíraných písemnostech vyskytovaly nejčastěji. Vzhledem k širokému záběru jsem se věnovala pouze české panovnické moci, přestože se např. v Kosmově *Kronice Čechů* hojně objevovaly události mezinárodního charakteru.

Na začátku bylo určitě důležité poznat dobu, ve které zmiňované osobnosti žily, seznámit se s historickými fakty a snažit se pochopit stav tehdejší společnosti spolu s životními prioritami, které se již od dob christianizace vztahovaly ke křesťanství, k církevní pobožnosti. Politika byla silně ovlivněna církví, vedení země často ustupovalo do pozadí.

Dále jsem považovala za důležité obeznámit potenciálního čtenáře s primárními prameny, ze kterých jsem informace čerpala. Často se jeden zdroj stal zdrojem pro písemnosti nově vznikající, tak jako to vidíme např. u *Kristiánovy legendy*, kde autor převzal některé pasáže ze starší hagiografie (*Fuit, Crescente*).

Konkrétní letopočty jsem se až na výjimky snažila nebrat příliš v úvahu. Je v nich mnoho nesrovnalostí a odchylek, jejichž luštění by vydalo na samostatnou práci.

Drtivá většina informací pochází z Kosmy; ten logicky, jakožto nejmladší z autorů, obsáhl nejširší období dějin. *Kristiánova legenda*, která se věnovala především událostem okolo vražd sv. Ludmily a sv. Václava, zabírá také poměrně velké procento textu. Zbylé legendy jsou spíše doplněním těchto dvou pramenů. Díky legendistům Canapariovi a Brunovi z Querfurtu jsem shromáždila cenné informace o Slavníkovcích. Nejstarší *Fuit in provincia Boemorum a Crescente fide christiana* jsou zase zaměřeny na postavy dvou našich nejvýznamnějších světců, Ludmily a Václava. Poslední dvě jmenované slouží opravdu spíše jen pro porovnání a drobné

doplnění, avšak celkově do celého konceptu perfektně zapadají, vyplňují mezeru v Kosmově vyprávění, kdy kronikář předcházel zbytečnému opakování odkazem právě na tyto a jim podobné legendy.

První polovinu práce jsem tedy věnovala středověké společnosti, následováno stručnějšími profily osobností, které se v pramenech objevují nejčastěji. Historická fakta (nejčastěji Kosmova) jsou kombinována s různými připomínkami legendistů.

V druhé části jsem se snažila vyjmout nejzásadnější a nejzajímavější události, které jsou v pramenech zmiňovány. Komparace opakovaných motivů se zde sama nabízela.

V případné diplomové práci bych se nejstarším českým písemným památkám opět velmi ráda věnovala.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BLÁHOVÁ, Marie et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek I., Do roku 1197*, Praha: Paseka, 1999.

ČORNEJ, Petr. *Panovníci českých zemí*. 1. vyd. Praha: Fragment, 1998.

Hora, Petr. *Toulky českou minulostí*. Praha: Bonus Press, 1993.

Hora-Hořejš, Petr. *Toulky českou minulostí. Díl 1., Od nejstarší doby kamenné po práh vrcholného středověku*. 1. vyd. Praha: Práce, 1985.

CHALOUPECKÝ, Václav. *Na úsvitu křesťanství: Z naší literární tvorby doby románské v století IX.-XIII*. Praha: Evropský literární klub, 1942.

CHARVÁT, Petr. *Boleslav II.: Sjednotitel českého státu*. Praha: Vyšehrad, 2004

KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: fantazie, domněnky, fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966.

Kosmas. *Kronika Čechů*. Vyd. 8. Praha: Argo, 2011.

KRÁLÍK, Oldřich, *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969.

Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily, vyd. LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav, Praha: Vyšehrad, 1978.

LUTOVSKÝ, Michal a PETRÁŇ, Zdeněk. *Slavníkovci: mýtus českého dějepisectví*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005.

Přehled československých dějin. Díl 1, Do roku 1848. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1958.

SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: Antické a biblické motivy.* Praha: Petrklíč, 1997.

Slavníkovci ve středověkém písemnictví. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1987.

TŘEŠTÍK, Dušan, *Počátky Přemyslovců.* Praha: Academia, 1981.

TŘEŠTÍK, Dušan: *Počátky Přemyslovců.* Praha: Lidové noviny, 1997.

TŘEŠTÍK, Dušan, PECHAR, Vladimír a ČECHURA, Jaroslav. *Králové a knížata zemí Koruny české.* 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2002.

Žemlička, Josef. *Čechy v době knížecí.* Praha: Lidové noviny, 1997.

ŽEMLIČKA, Josef. *Přemyslovcí: jak žili, vládli a umírali.* Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

Shrnutí

Tato bakalářská práce se zabývá studiem českých literárních pramenů z období 10. - 12. století, a to Kosmovy kroniky a nejstarších legend. Cílem bylo sumarizovat tematiku panovnické moci na českém území. První část obsahuje převážně historická fakta a seznámení s rozebíranou literaturou. Část druhá se věnuje konkrétním fragmentům panovnické moci, které jsou v dané literatuře obsaženy. Prostor je věnován i vzájemné komparaci. Lze nalézt společné znaky i poměrně značné nuance. Studium dobových písemností je doplněno o informace z odborné literatury.

Resume

This thesis deals with sources of czech literature of 10. - 12. century, Kosmas's chronicle and the oldest legends. As a target was to summarize a topic of the royal power in Bohemia. The first part includes mostly historical facts and familiarization with prepared literature. The second part deals with concrete fragments of the royal power, which are in used literature included. A space is provided to a mutual comparison. It is possible to find a common signs and also quite relatively large nuances. Studying of contemporary documents is supplemented by information from skilled literature.